

bi valjda trebao biti skrojen po visokim kriterijima i gdje bi se mogao samo poželjeti ovakav erudit koji ne vapi za tuđom nesrećom.

Naime, Šefko Kaloper ima i bogato radno iskustvo visokoobrazovanog bibliotekara i dugogodišnjeg novinara. Uz to, bavio se poslom koji ga pogotovo (i to mnogima) u ovome vremenu preporučuje kao krajnje perspektivan i respektabilan kadar. Naime, on to ne krije, nego se to saznaje iz knjige, deset godina je pripadao represivnom aparatu vlasti bivšeg režima. Da ne bi bilo zabune, sve je pojašnjeno na koricama, među biografskim podacima o autoru: bio je pripadnik SDB-a.

Ako ništa, to ovoj knjizi daje ekskluzivnu dimenziju – ispisivao je besposleni inspektor zloglasne službe državne sigurnosti!

I, na kraju, poseban pečat knjizi daje njezin talijanski pogled.

I to je objašnjeno u knjizi – kad se i kako našao u Italiji te da je na nju, i zašto, i dalje upućen. Zašto je to posebno zanimljivo? Zato što, zapravo, najmanje znamo baš o talijanskoj politici prema Bosni i Hercegovini u ratu i poslije rata i odnosu prema našim ljudima koji su se tamo našli (ili su i dalje) u izbjeglištvu. Znamo više i danskoj, i o španskoj, i o islandskoj politici prema nama, pogotovo englesko-francusko-ruskoj.

S obzirom da Šefko Kaloper više secira baš talijansku, a sasvim ovlašno vaticansku politiku, na prvi pogled će se učiniti da je ta politika autsajderska u odnosu na rat u Bosni i Hercegovini i Bošnjake. Na drugi pogled, i nije tako, pogotovo što je u Evropi, zapravo, i previše takvih vlada koje nam se čine autsajderskim, a previše sličnim talijanskoj u njihovom nezanimljivom doprinosu gotovo sveopćoj zavjeri protiv Bosne, Bošnjaka i islama.

Nenaručena, a, što se kaže, kao poručena knjiga.

Isnam TALJIĆ

SLOVA GORDE GORČINE

Džemaludin Latić: *Srebrenički inferno* Šahovići (drugo izdanje), Connectum, Sarajevo, 2006.

Džemaludin Latić se *Srebreničkim infernom* dostojno i dostojanstveno odazvao našoj najvećoj temi. To je Bošnjacima, bez sumnje, Srebrenica, odnosno ono što Srebrenica znači i treba značiti i kao metafora. Ovdje je riječ o riječima koje identificiraju Srebrenicu onako kako je i Bošnjaci počinju i trebaju doživljavati – ne samo kao geografsko odredište nakraj Bosne ili nakraj naše pameti (mada je bilo silne «propagande» da se parcijaliziraju borba, pa i stradanje ovoga naroda), nego se Srebrenica tiče svih nas. Dakle, Srebrenica kao simbol koji ne isključuje stradanje ili borbu Bošnjaka u drugim dijelovima Bosne i Hercegovine. Naprotiv.

Velika tema našla je svoga pjesnika tako što se *Srebreničkim infernom* potvrđuje umješnost njegova peotske umjetnosti, teško uporedive i dosegljive u kordinatama naše savremene poezije. Neponovljivom liričaru Latiću uspijeva da to ostane, ovdje lišen treperave mašte i zanosnih vizija. Suočen s industrijom proizvedene smrti, ne pribjegava pukim naturalističkim opisima, nego su to najdublje, samom nutrinom doživljene slike.

Poetska doživljenost događaja u pjesničkim refleksijama, ali do te mjere izražajna i izražena da Latiću uspijeva nemoguće – da bude iznad situacije. Pa niti kune, niti proklinje, niti zaziva osvetu, niti bljuje ili pljuje, ničim ne banalizira, iako srce krvari, iako iz njegovoga srca lipti krv i on u njega umače svoj kalem.

Forma je u savremenoj književnosti njezina suštinska odrednica. Nipošto se ne svodi na značenje formalizma. Ona je bit koja je neodvojiva od samoga sadržaja. To se potpuno potvrđuje ovom Latićevom poemom, u kojoj je on sebi nametnuo obrazac Danteovoga *Pakla* iz *Božanstvene komedije*, što je podjednako razumljiv i pretežak zadatak.

Razumljiv, jer je, time, *Srebrenički inferno* polemika s Danteom i odgovor Danteu na njegovu mržnju ispoljenu spram islama i poslanika islama Muhammeda, s.a.v.s.

Pretežak, jer je Dante, uprkos svemu, bio veliki pjesnik i jer bi se za tercine njegovoga *Pakla* prije pomislilo da su danas nemoguće da bi bile uvjerljive. U toj formi danas i pjesmu i pjesnika podjednako ubija i prejaka i preslaba riječ, a znatno je veća mogućnost da – pogotovo u temi koja se zove Srebrenica – pjesnički odgovor ne popusti pred naplivom prejakih i uplivom slabih riječi, a još pogotovo u obrascu rimovane tercine.

Tolika je bol i značenje Srebrenice da danas – bez obzira šta mi (ne)mislili o svijetu i šta svijet (ne)mislilo o nama – čitav svijet zna za Srebrenicu. Možda ne zna gdje je Srebrenica, da je u Bosni, možda ne zna ni za Bosnu, ni da je u Evropi (ako zna i za Evropu ili bar gdje je Evropa), ali čitav svijet danas zna za Srebrenicu.

Tako i Latić.

Naime, ne mogavši to učiniti sa istinitim junakom poeme, najmučkije ubijenim ponosnim imamom iz Bratunca Mustafom ef. Mujkanovićem, pjesnik – susrećući je u zavičajnom paklu sa pristiglom sjađenom i zgroženom Jevrejkom iz humanitarne organizacije – svoju također istinsku heroinu, neznanu Bošnjanku, dovodi u Ravenu, grad u kome je sahranjen pjesnik fiktivnog *L'Inferna* Dante Alighieri, i suočava je s kršćankom Marijom, s kojom vodi *razgovore duge*, tihu polemiku, kakva će se možda nastavljati do Sudnjega dana, uz veliku zapitanost hoće li se dogoditi *rađanje nove radosne vijesti za čovječanstvo*.

Dakle, i doslovno i metaforički, pjesnik svoju poemu iz krkljanca Srebrenice uznosi u svijet, postižući značenje realiziranja umjetnostičkog čina na realaciji od zavičajnog do univerzalnog.

Uz nemuštu zapitanost bi li se Srebrenice ponavljale u Bosni da se o njima i prije usuđivalo pisati, treba zastati nad svakim stihom ove knjige. To je takav događaj i takve su to riječi koje su o njemu najbrižljivije izabrane, svaka, pa su, slovo po slovo, kao u kamen uklesane ili u pamet zakovane.

Kad sam, u novembru 2000. godine, pisao o njegovoj poemi *Šahovići*, koja je bila upravo ob-

javljena, konstatirao sam da je Džemaludin Latić derviš slomljenoga srca. I u tim prenapregnutim pjesničkim slikama njegovoga grozničavog bilježenja tragedije Bošnjaka sandžačkoga sela Šahovića – koje su četnici poklali, spalili i masakrirali na drukčije sebi svojstvene načine u noći između 10. i 11. jula 1924. godine – ostao je doživljaj da pjesnik uporedo misli (i) na istovrsnu tragediju koja se sručila na Bošnjake i sedamdeset godina poslije. Već početkom sljedeće, 2001. prve godine, objavljeno je prvo izdanje *Srebreničkog inferna*.

Objavljivanje ovoga, drugoga izdanja knjige na bosanskome jeziku najavljuje pojavljivanje njezinoga prijevoda na turskom te započinjanje prevođenja na francuski jezik...

Isnam TALJIĆ

„SREBRENIČKI INFERNO“

Knjiga „Srebrenički inferno“ Džemaludina Latića je, prije svega, nesvakidašnja knjiga. Knjiga koja ukazuje na pakao koji je tu oko nas, s nama i iz kojeg svakodnevno izranjaju kosti naših najmilijih. Danteovska mašta da se naslika pakao, Latiću nije bila potrebna. Po strahotama on u mnogome nadilazi svoga velikoga prethodnika i uzora iz 14. vijeka. Ono sto je viđeno u Srebrenici, sve zle kušnje, užasi, mržnje, pomori, od kojih se ledi krv u žilama, trebalo je obuhvatiti snagom pjesničkog umijeća, da se činu barbarstva i zločina da umjetnička i univerzalna dimenzija.

Cijela knjiga je model imponujuće sofisticirano-narativne i simboličke forme sa naglašenom psihološkom sposobnošću zapažanja.

Frapantna sugestivnost pjesničkih slika, stihovana narativnost, na granici jezika-drame rafiniranog autorskog racionalizma, sitovremeno ranjenog ali uzvišenog i vjerodostojnog, dokaz je stanja duše izrazito lirskog temperamenta pisca.

Nije Latić prvi koji se dodirnuo teme srebreničke tragedije i minulog rata. Ali Latić je